

Gajdó Ágnes

ÜZENET A MÚLTBÓL. TÖBB MINT HATSZÁZ RADNÓTI-DEDIKÁCIÓ EGY KÖTETBEN

– *Bíró-Balogh Tamás*: Könyvvel üzenek néked.

Radnóti Miklós dedikációi¹ –

A dedikációkutatás rendkívül izgalmas, ám csöppet sem veszélytelen munka. Az elhivatott irodalomtörténész mindent megtesz, hogy összegyűjtse egy-egy fontos író, költő fellelhető ajánlásait, ám olykor szembesülnie kell azzal a ténnyel, hogy a magántulajdonban lévő bejegyzés nem publikálható. Hiába tartja kezében a kötetet, benne az ajánlást, nem teheti közzé, mert a tulajdonos nem engedélyezi. Holott minden adat fontos lenne. A látszólag jelentéktelen, pár szavas dedikációk éppúgy segítik az irodalmi kapcsolathálózatok fölfejtését, mint a hosszabb, netán több személyes utalást tartalmazó ajánlások.

Bíró-Balogh Tamás régóta keresi-kutatja Radnóti Miklós dedikációit, melyekből négyszáztizennégyet hét évvel ezelőtt (*A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Irodalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 5.*, Szeged, 2010, Móra Ferenc Múzeum – Bába Kiadó) már közzétett. A több mint tizenöt éves kutatómunka erőfeszítéseit most igen szemrevaló kötetben csodálhatja meg az érdeklődő olvasó. Csodálhatja, igen, hiszen a sziszifuszinak tűnő munka több érdekes és értékes eredményt hozott: több mint hatszáz Radnóti-dedikáció kapott helyet a Mohammed Nur tervezte könyvben. A megjelent dedikációk száma bővíthet, s talán már a kötet megjelenésekor bővült is. Egyvalami biztos, a költő a legtöbb ajánlással ellátott könyvet barátainak, ismerőseinek adta, vagy épp recenziós példányként különböző folyóiratoknak, szerkesztőknek küldte el.

Felmerülhet a kérdés, miért is fontos mindezt kutatni, összegyűjteni. Bíró-Balogh válasza meggyőző: a „hatszáztizennégy kézjegyből álló sorozat [...] Radnóti életrajzához és kapcsolathálózatához nyújt olyan információkat, amelyek máshonnan nem nyerhetők, azaz más forrásokból pótolhatatlanok.” (8.) Lengyel Andrást idézi, aki a dedikációit

1 Budapest, 2016, Athenaeum Kiadó.

„az irodalmi élet történéseinek, a gesztusnak megfogható dokumentuma”-ként értelmezi, történeti-szociológiai vizsgálatukat pedig azért tartja elengedhetetlennek, mert „elemzésük megmutathatja, hogy az illető író [...] számára kik voltak azok az alkotók, akik – valamilyen szempontból – kitüntetett fontossággal bírtak.” (Idézi Bíró-Balogh, 7.) Ha az egy címzetthez szóló ajánlásokat vizsgáljuk, akkor a személyes kapcsolattörténet alakulását kísérhetjük figyelemmel, ha pedig egy adott kötet dedikációit nézzük végig, akkor a könyv „terjedését” és olvasóit ismerhetjük meg.

Radnóti Miklós fennmaradt ajánlásait alaposan megvizsgálva igazat adhatunk a *Meredek út* című kötet tipográfiáját készítő Haiman Györgynek, aki rámutatott arra, hogy a költő pontosan, rendezetten, jól szerkesztetten adta le kéziratait, ezzel is irányt mutatva a nyomdai elrendezéshez. A cikornyáktól mentes kalligrafikus íráskép a dedikációkban is jól látható. Bíró-Balogh felhívja a figyelmet arra is, hogy a költő kezdetben a keltezést és a helymegjelölést sem mulasztotta el, később ez egyre inkább elmaradt, ami az életrajz ismeretében nem meglepő. A címzetteknek legtöbbször a hozzájuk fűződő kapcsolata szerint ajánlotta „szeretettel” vagy „tisztelettel”, „üdvözlettel” vagy „barátsággal” az egyes köteteket, Sík Sándornak pedig egyedülálló módon „fiúi hálával” („fiúi tisztelettel” vagy „fiúi szeretettel”).

Léteznek persze bőbeszédűbb dedikációk is, melyek közül van, amelyik magára a műre reflektál, vagy épp valamely jeles alkalomból született. Előzőre példa az *Újmódi pásztorok éneke* című kötet, melynek egy megmentett példányát az elkobzás után így ajánlotta barátainak: „Germán Lászlónak és Piroskának nagyon kedves két barátomnak szeretettel adom ezt a tilos könyvet”. Az *Ikrek hava* egyik példányát sokatmondó írói vallomásnak is beillő ajánlással látta el: „Sebestyén Bélának nagyon hálásan, szeretettel, – rövid ugyan, de végre próza! – felkiáltással”. (Hogy ki volt a címzett, sajnos nem sikerült azonosítani.) Ugyancsak az *Ikrek hava* egyik példányát adta ajándékba, egyben az újesztendőt is köszöntve: „Bóka Lászlóéknak / barátsággal küldi és / boldog új esztendőt kíván: / Radnóti Miklós / 1940. Szilveszter”, de előfordult, hogy születésnap meglepetésként szolgált egy-egy dedikált kötet. Ilyen például a *Pogány köszöntő* egyedi ajánlása, mely Eidus Líviának szól: „Az én gyönyörű, harcos pajtásomnak / születésnapjára, nagyon sok szeretettel / Radnóti Miklós / A csúf kötésért a könyvkötő

felelős. / Agyon akartam verni, de még egy bűnügy...” Vagy említhetjük a költő által fordított La Fontaine-mesék kötetet, melyet 1943. november 22-én ugyancsak egy nőismerősének ajánlott: „*Kende Verának / születése napján / Jean de La Fontaine / helyett csak / Radnóti Miklóstól*”. Tudjuk, hogy egy-egy dedikáció pontosíthat vagy megerősíthet egy-egy visszaemlékezést, tartalmazhat életrajzi adatokat, és magában foglalhatja akár a címzett jellemzését is. „Drága Tininek / Szerelem lelkemnek virága / tán csak képzelet lehet / lélek s szerelem világa / még is lelketlen velem / Radnóti Miklós / Budapest, 1937.” – áll a *Kafka Margit művészi fejlődése* című kötetben, a címzett Klementine Tschiedel, a költő ifjúkori szerelme. A *Guillaume Apollinaire válogatott versei* című kötetet pedig a következőképpen dedikálta a költő festő ismerősének: „Czóbel Bélának, akinek Apollinaire is szívesen / dedikált volna, mély tisztelettel”. Bajor Gizit „a legnagyobb magyar színész asszonyként”, Juhász Gyulát „nagy poétaként”, Klein Sándor szegedi nyomdászt „a könyvek művészi ápolója”-ként jellemzi ajánlásában.

Ki kell emelni a kötetben szereplő unikális példányt is: Radnóti az utókornak ajánlja az *Újmódi pásztorok éneke* című gyűjteményének egyik darabját, melyben tényszerűen leírja, mi és hogyan történt: „Ezt a könyvet megjelenése után a budapesti ügyészség az egész ország területén rádiókörözéssel elkoboztatta. A vádirat szerint a kötet nyolc verse közszeméremsértést és vallásgyalázást tartalmazott.” Bíró-Balogh úgy véli, a költő ezzel palackpostát indított útjára, ami mindenképp örvendetes, hiszen a szegedi Somogyi könyvtárban fellelhető példány olvasói nemcsak a verseket ismerhették meg, hanem a könyv viszonylagos sorsát is.

Nem feledkezhetünk meg természetesen Radnóti feleségéről, Gyarmati Fanniról sem. Érdekes, hogy neki mindössze egyetlen ajánlás íródott, igaz, a *Jóság* antológia 63. oldalán található bejegyzésben megjelenik a *Két karodban* fő motívuma: „Drága, ezek a versek a Te verseid. / Engedd, hogy palánkos két karommal a / többtől most elkerítsem őket Neked. // Pedig talán nem is szereted őket. // Mindegy. // Nagyon, nagyon szeretlek és nincs / semmi más csak ez a szerelem. // És ezek a versek, amelyek Téged / dicsérnek. / Drága. Budapesten. 1929. június hó.” Az antológiában megjelent versek

alapján Baróti Dezső „átütő erejű tehetségnek” nevezte Radnóti Glatter Miklóst, dicsérte kiváló forma- és ritmusérzékét.

A *Könyvvel üzenek néked* kötet a Radnóti-kutatás egyik fontos eleme, Bíró-Balogh a tőle megszokott alapossggal járt utána minden apró részletnek, igyekezett föl kutatni az ajánlások számunkra ismeretlen címzettjeit, s még a kétes hitelű dedikációkat is bemutatja. Munkáját Erdődy Edit-díjjal jutalmazták.

Feltehetően lappanganak még a Vas Istvánnak vagy Beck Juditnak írt ajánlások, s talán fellelhetők még valahol a költő közeli barátainak, Lakatos Péter Pálnak, Kun Miklósnak vagy Schöpflin Gyulának ajándékozott kötetek is. Nem kutatható jelenleg Füst Milán, Tolnai Gábor, Aczél György, Paku Imre könyvtára, ott is rejtőzhet még érdekesség. Bízunk benne, hogy a kötetzáró, *az olvasóhoz* címzett felhívás sokakhoz eljut, és lesznek olyanok, akik újabb dedikációkkal gazdagítják majd a gyűjteményt.

Örökség (84x114 cm, olaj, vászon, 2015)